
Een ordonnantie van de stadsmagistraat van Beringen op het jaarlijks onderhoud van de wegen, 10 juni 1727

Rombout Nijssen

In de achttiende eeuw waren verharde wegen, en in het bijzonder gekasseide wegen, nog een grote uitzondering in onze provincie. De wegen waren niet meer dan karrensporen, die nu en dan - wanneer zij weer eens te diep uitgereden waren - opgevuld en plat gemaakt werden. Naargelang het belang van een bepaalde weg, was hij breder of smaller. Wegen die de steden met elkaar verbonden, waren breed genoeg om twee gespannen elkaar te laten passeren. Wegen in het veld waren breed genoeg om één beladen kar door te laten. Veel wegen waren eigenlijk niet veel meer dan een voetpad: zij bestonden uit niet meer dan een platgetreden spoor en waren amper een halve meter breed. De breedte van de wegen had in die tijd ook niet zozeer te maken met de wegbedding, maar meer met de ruimte die vrij gelaten moest worden tussen de hagen die de velden en weilanden langs die wegen omheinden. De bedding van de wegen bestond eigenlijk uit niet meer dan een karrenspoor: twee evenwijdig lopende wielsporen, die in de meeste gevallen tientallen centimeters diep uitgesleten waren en naargelang het seizoen en naargelang de plaats al dan niet vol water of modder stonden.

Het onderhoud van deze wegen veronderstelde twee handelingen: enerzijds moest de begroeiing langs de wegen gesnoeid worden: overhangende boomtakken die het verkeer konden belemmeren moesten afgezaagd worden, en de hagen - die in de meeste gevallen precies op de limiet stonden - moesten gesnoeid worden. Daarnaast kreeg ook het oppervlak van de wegen minstens een keer per jaar een onderhoudsbeurt: voor zover dat met de beschikbare middelen ging, werd het wegoppervlak verhard en gelijk gemaakt. In de praktijk bleef dit onderhoudswerk vaak beperkt tot het opvullen van de plassen en de karrensporen die te diep waren uitgehold met snoeihout, stenen en aarde. Waar dat kon werden ook de grachten langs de wegen uitgediept.

Het jaarlijks onderhoud vond in de meeste gemeenten in het voorjaar plaats. In de herfst en in de winter hadden de wegen immers het meeste te lijden. De regen en het dooiwater

maakten de wegen in de herfst en de winter in feite onbruikbaar. Zodra het droger werd, werd het hele dorp aan het werk gezet om de wegen weer in bruikbare staat te brengen. Naargelang de plaatselijke gewoonte moesten de onderhoudswerken verricht worden door de bezitters of de gebruikers van de belendende percelen, of door al de inwoners van de gemeente. Meestal was het zo dat elk huishouden één persoon moest afvaardigen om onder leiding van een door het plaatselijk bestuur aangestelde opzichter, een vastgesteld aantal dagen aan de wegen te werken.

In Beringen waren de algemene regels voor het onderhoud van de wegen vastgelegd in artikel 24 van de jaarkeuren¹. Zij hielden in dat de jaarlijkse onderhoudswerken aan de wegen op voorhand in de kerk zouden aangekondigd worden. Wie een *gespan* had, moest met zijn kar of wagen materiaal vervoeren, en de anderen moesten het handwerk verrichten. Op de vastgestelde dag moest zich dan uit elk huishouden één man op de Markt of een andere hen aangeduide plaats aanbieden, om er van de plaatselijke gerechtsofficieren of de burgemeesters te vernemen waar zij moesten gaan werken. Wie verzuimde aan het onderhoud van de wegen mee te werken, kon daarvoor veroordeeld worden tot een boete van 10 stuivers, half voor de heer en half voor de stadskas².

Doordat dit werk jaar na jaar herhaald werd, was er weinig behoefte om gedetailleerd vast te leggen hoe een en ander moest gebeuren. Ieders inbreng was gebaseerd op gewoonterechtelijke regels, die voor de meeste inwoners geen geheimen hadden, of die minstens goed genoeg gekend waren om iedereen op tijd op het werk te laten verschijnen.

In de lente van 1727 vonden de stadsbestuurders van Beringen het echter nodig om de regels op dit vlak verder te expliciteren, en ze in een ordonnantie vast te leggen. Op 10 juni 1727 boog de stadsmagistraat, die bestond uit de twee gerechtsofficieren - de schout en de drossaard -, de twee burgemeesters, de gezworenen en de burgemeesters van het vorige jaar, zich over de kwestie. Samen stelden zij een ordonnantie op van negen punten, waarin zij vastlegden hoe het jaarlijks onderhoud van de wegen aangepakt zou worden. Stadssecretaris Wouters kreeg opdracht de ordonnantie in het verslagregister van de beraadslagingen van de stadsraad in te schrijven. De artikels van de ordonnantie zijn genummerd van 1 tot 10, maar 6 werd daarbij overgeslagen. Het verslagregister in kwestie maakt nu deel uit van het in het Rijksarchief te Hasselt bewaarde deel van het stadsarchief te Beringen. Het kan er in de leeszaal geraadpleegd worden als nummer 6 van het stadsarchief van Beringen.

¹ De keuren van Beringen werden gepubliceerd door L. Crahay in: *Coutumes du comté de Looz*. Dl. III. Brussel, 1897, pp. 414-431.

² L. Crahay in: *Coutumes du comté de Looz*. Dl. III. Brussel, 1897, p. 422.

In de eerste plaats werd vastgesteld dat de herstellingswerken jaarlijks zouden uitgevoerd worden op de maandagen en vrijdagen van de drie weken voor de feestdag van Sint-Jan (24 juni) (art. 1). De ordonnantie verduidelijkt niet welke inwoners van de stad aan de werken moesten deelnemen. Wellicht bestonden hierover geen misverstanden, en was dit punt voor alle Beringenaren zo ook wel duidelijk. Volgens artikel 24 van de jaarkeuren moest iedereen, *soo wel van buyten als van binnen*, aan die werken deelnemen.

Wie een gespan bezat, moest met paard (of os) en kar op het werk verschijnen. Wie geen gespan bezat, moest met de schop *oft met andere noodige instrumenten* werken. Het was de stadsmagistraat die bepaalde waar men moest gaan werken (art. 2). Op elke werkdag werd de trommel geroffeld om de inwoners aan hun gemeenschapsplicht te herinneren. Op de tweede trommelslag moesten de werkers op de Markt zijn, waar hun de *rotcedule* werd voorgelezen met de indeling van de ploegen die op verschillende plaatsen ingezet werden. Op de derde trommelslag moest iedereen zich naar de voor hem aangeduide werkplek begeven (art. 3). Wie niet aanwezig was wanneer zijn naam voorgelezen werd, kreeg de door de keuren voorziene boete van tien stuivers. Dat het de magistraat ernst was, blijkt uit het feit dat die boete onmiddellijk betaald moest worden, en bij gebrek aan onmiddellijke betaling op kosten van de nalatige op zijn goederen verhaald werd. Het stadsbestuur kon dan een bezit van de nalatige laten aanslaan en verkopen, om uit de opbrengst daarvan de boete en de kosten voor de inbeslagname en de openbare verkoop te recupereren (art. 4).

Op de werkplek moest iedereen de richtlijnen van de door de magistraat aangestelde opzichters, *die de bestieringe van het straetwerken hebben*, opvolgen. Wie hun orders negeerde *oft die selve uijtlichen, oft weygeren te volbrengen* werd beboet zoals wie afwezig bleef (art. 7 en 8).

Wie tijdens het werk grappig wilde zijn, kon beter uitkijken wat hij deed: het was immers *oock verboden onder amende als voor met geene clotten te werpen oft iemandt anders eenigen hinder ofte letsel te doen deurende het werck* (art. 5). Om te voorkomen dat de werkers voortijds hun post verlieten, werd vastgesteld dat iedereen aan het werk moest blijven tot één van de twee burgemeesters of een opzichter toelating gaf om het werk voor die dag te beëindigen. Om te controleren dat iedereen die er moest zijn, ook nog daadwerkelijk aan de slag was, werden aan het einde van de werkdag de namen van wie er moest zijn nog eens voorgelezen, *ende wie niet en antwoord oft present en is*, kreeg een boete alsof hij de hele dag niet gewerkt had (art. 9 en 10).

Tekstuitgave: uit Rijksarchief Hasselt, *Stadsarchief van Beringen*, nr. 6.

Ordonnantie raekende het straeten maeken.

Die heeren officieren, borgemeesters ende raedt der stadt Beringen in vergaederinge gehauden den 10 junij 1727 explicerende ende amplificerende den 24 articule der jaerkeuren raekende het straeten maeken,

1. Ordonneren dat men die straeten sal maeken ende repareren drij weken voor Sint Jan, te beginnen ende tweemaels ter weken, te weten smaendaeghs ende vrijdaeghs.

2. Dat eeniegeijk ondersaet karre hebbende sal gehauden wesen te compareren met sijn eerdkarre ist dat hij een is hebbende, ist niet, met sijn hooghkarre, en die geen gespan en hebben sullen compareren met schuppen om die karren te laeden oft met andere noodige instrumenten, ter plaetsen hen bij die officieren, borgemeesteren oft raedtsverwanten aen te wijsen, alwaer sij sullen bevinden het noodigh te wesen.

3. Ende opdat alles op goede ordre geschiet sullen alle ende eeniegeijke voorschreven compareren op den tweeden trommelslagh vergaedert ende veerdigh staen op de mert, alwaer men sal de rotcedule voorlesen, ende met den derden trommelslagh uijttrecken.

4. Dat allen die gene die op den derden trommelslach oft op het voortlesen van sijnen naeme niet present en sijn, sullen vervallen in een amende van thien stuijvers boven de ontcosten van pandinge, waer voor sij instantelijk sullen gexecuteert worden.

5. Is oock verboden onder amende als voor met geene clotten te werpen oft iemandt anders eenigen hinder ofte letsel te doen deurende het werck.

[6. vacat]

7. Dat alle ende eeniegeijk sal verplicht sijn de ordres te pareren van de gene die de bestieringe van het straetwerken hebben, op amende als voor.

8. Dat niemandt sich en sal presumeren de ordres te versmaeden van de gene die tot het commanderen gestelt sijn, oft die selve uijtlachen, oft weygeren te volbrengen oft andersints onder amende als voor.

9. Dat niemandt sich sal presumeren van het werk te vertrecken voor dat den borgemeester oft die de commanden heeft voor en vertreckt, op amende als voor.

10. Ende om beter te achterhaelen wie de genen sijn die voor hennen tijdt vertrocken sijn, sal men op nieuw de naemen voorlesen, ende wie niet en antwort oft present en is, sal insgelijx vervallen in de amende al oft hij niet gewerkt en hadden.

Val. Wouters, secretaris

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt